

KUBA: RAZGOVOR S HELLEN YAFFE

Razgovor
Prihvaćeno: 10. 10. 2025.

Napomena uredništva: Ovaj je razgovor transkribiran na temelju „Politološkog podkasta” kojeg je 20. rujna 2020. godine s Helen Yaffe vodio Marko Grdešić. Helen Yaffe je profesorica latinoameričke političke ekonomije na Sveučilištu u Glasgowu u Velikoj Britaniji. Snimka razgovora dostupna je na internetskim stranicama *Analiza Hrvatskog politološkog društva*: <https://analihpd.hr/epizoda-16-kuba-helen-yaffe/>

Grdešić:

Dobar dan profesorice Yaffe. Hvala vam što ste nam se pridružili i hvala vam na ovoj prilici da razgovaramo o vašim istraživanjima Kube. Dozvolite mi da vas prvo pitam koje su po vašem mišljenju neke od najvećih zabuda o Kubi za ljude poput nas koji imaju zapadnu perspektivu? S tim u vezi, koje su neke od prepreka kada netko poput vas pokušava istraživati Kubu?

Yaffe:

Uh, to je teško pitanje (smijeh). Akademskom literaturom o Kubi na engleskom jeziku dominira škola koja se zove „kubanologija”. Oni su zapravo sami sebe nominirali za to ime na konferenciji u Kongresnoj knjižnici u SAD-u 1970. godine. Kubanologija ima neke ključne principe. Dakle, možete imati kubanologe koji su više desni ili više lijevi, ali dijele ove ključne principe. I te ključne ideje dominirale su zapadnom ekspertizom i političkom diskusijom. Na primjer, da je revolucija 1959. godine prekinula povijesni proces kubanskog razvoja. Kuba je bila na putu prema onome što je Walt...

Grdešić:

Rostow.

Yaffe:

Rostow, hvala. Prema onome što je Rostow nazvao fazom uzleta. Taj je napredak prekinula kubanska revolucija. Fidel Castro, a kasnije i Raul Castro, bili su sinonimi za revoluciju. Dakle, sve odluke, svi novi pothvati, sve nove politike bile su Fidelove ili Raulove odluke. Nema civilnog društva, ono je potpuno potisnuto, nema demokracije, Kuba je diktatura. Imamo te bradate muškarce koji donose sve odluke, oni znaju sve što se događa u svakom kutku zemlje. Također, u razdoblju kada je Sovjetski Savez još postojao, kubanska vanjska politika i njezin internacionalizam su zapravo djelovali po nalogima Sovjetskog Saveza, tako da su Kubanci bili satelitska država.

Kao što sam rekla, ova ključna načela definiraju paradigmu kubanologije. Mišlim da je velik dio mog rada bio pokušaj osporavanja tih ključnih načela. Ali, s druge strane, postoji tendencija da se Kuba vidi kao velika iznimka. Kubanska iznimnost. Dakle, ono što se događa na Kubi ne može se ponoviti nigdje drugdje. Ono

što je Kuba postigla u zdravstvu i obrazovanju i tako dalje, što zaista jest izvanredno, nekako nije relevantno za razgovor, jer je Kuba takav izuzetak. A drugi aspekt mog rada bio je pokušaj lociranja Kube unutar šireg okvira razumijevanja izazova razvoja za nerazvijene zemlje. A to je većina zemalja na svijetu, globalni Jug, zemlje koje su bile izložene stotinama godina kolonijalizma i imperijalizma. Treba razumjeti da kada su Kubanci odabrali revoluciju, državno planiranje, državnu kontrolu i ulaganja u zdravstvo i obrazovanje, to je zato što su odabrali socijalizam, jer su socijalizam vidjeli kao najbolje rješenje za te povijesne razvojne izazove.

Čini mi se da je u posljednjih deset ili dvadeset godina kubanologija postala manje dominantna jer su došli novi mladi istraživači sa Zapada – ne govorim o Kubancima jer oni naravno rade po svom – koji istražuju Kubu izvan kubanologije. Nemaju takvu političku agendu. Zanima ih proučavanje Kube kao zemlje s ljudima, a ne kao dogme i kao ideologije ili kao dijela Hladnog rata. To ne znači da ti istraživači nemaju neka svoja načela, neko svoje viđenje demokracije. Na primjer, demokracija je višestranački izborni sustav, obično s kapitalističkim gospodarstvom. I gledaju Kubu i kažu: „Pa, to ne postoji, stoga na Kubi nema demokracije”. Mislim da su to ključne paradigme i tu sam smjestila svoj rad, jer toliko toga što se dogodilo na Kubi, brojni izvanredni događaji, nisu dobro poznati na Zapadu. I mislim da sam pokušavala to osvijetliti svojom najnovijom knjigom.

Grdešić:

Kad smo kod toga, vaša knjiga *Mi smo Kuba!* proučava način na koji kubansko društvo i njegov politički sustav funkcioniraju u stvarnosti. Dakle, kako biste rekli da se načini na koje kubanski režim teži demokratskoj legitimnosti razlikuju od onoga što obično mislimo kada kažemo demokracija? Obično imamo na umu višestranačke izbore. Oni očito nemaju takav sustav, ali imaju neku vrstu demokratske legitimnosti. Kako to ostvaruju u svakodnevnom funkcioniranju sustava?

Yaffe:

Upravo sam predala na objavljivanje poglavlje o kubanskoj demokraciji i participaciji u revolucionarnoj Kubi, koje izlazi u novoj knjizi koju je uredila Ana Kladnik o socijalističkoj demokraciji. I ukazujem na pet mehanizama kubanske demokracije. Usput, ne smatram Kubu diktaturom, niti je nazivam režimom. Kao i mnogi ljudi koji su zaista proučavali sustav izbora, predstavništva i sudjelovanja, zaključila sam da je Kuba izuzetno demokratska u izvornom smislu demokracije, u smislu moći naroda.

Prvo, postoji vrlo sveobuhvatan sustav, nacionalni sustav narodne moći, koji počinje izborima na razini uličnih odbora. To su rotirajući izbori na kojima sudjeluje većina Kubanaca. Imaju neko iskustvo da su služili. Mnogi, ne većina, ali mnogi Kubanci imaju iskustvo kao predstavnici, odgovorni su i tako dalje. Doći ću do toga za minutu. Dakle, to funkcionira na razini susjedstva, općinskoj razini, pokrajinskoj razini i nacionalnoj razini. Sjećam se odlaska u planinsko ruralno područje Kube, blizu Guantanamo. To je područje, kao što znate, legalno okupirano od strane Sjedinjenih Država. I razgovarala sam s njihovom lokalnom predstavnicom, koja je bila crnkinja Kubanka, i pitali smo ju: „Da li mislite da ste blizu centra moći?” A ona je rekla: „Ja jesam u centru moći, jer idem u nacionalni parlament i jedna sam od 600 nacionalnih delegata u Nacionalnoj skupštini”. A to je najviše tijelo za donošenje odluka na Kubi.

Drugi mehanizam demokracije je predstavljanje na razini susjedstva. Dakle, to počinje vrlo rano s uličnim odborima koji se osnivaju 1960. godine i nalaze se u svakoj ulici. Oni počinju biti neophodni za budnost jer je ovo doba odmah nakon revolucije kada postoji mnogo sabotaza i terorizma kojeg podržavaju Sjedinjene Države, a financira i organizira ga SAD i unutarnja oporba. Kasnije se osnivaju narodna vijeća, pogotovo u trenucima krize. Kada se dogodio raspad Sovjetskog bloka i kubanski BDP je pao za za trećinu, nastupila je oskudica svega. Međutim, karakteristično je za Kubu da u trenucima krize kubanska država reagira produbljinanjem demokracije, dajući kubanskim građanima više odgovornosti i više resursa za preuzimanje kontrole nad vlastitom zajednicom. To je stvarno zanimljivo.

Treći mehanizam demokracije na Kubi su nacionalne debate i konzultacije. Mnogo je primjera, ali nedavno smo imali nacionalne referendume o novom ustavu, koji je odobren 2019. godine. Proces prije referendumu bio je takav da su milijuni Kubanaca išli na debate organizirane u njihovim susjedstvima, na njihovim radnim mjestima, u njihovim studijskim centrima, kulturnim centrima, gdje su raspravljali i raspravljali. I mnogi elementi ustava izmijenjeni su kao odgovor na mišljenja kubanskog stanovništva. Dakle, to nije samo na papiru, to je stvarna sposobnost utjecaja. Drugi je nedavni primjer bio sličan. To je bila vrlo snažna debata u vezi s novim obiteljskim zakonom, koji je bio vrlo kontroverzan za neke elemente kubanskog društva, koji su još uvijek pod utjecajem svojevrstnih šovinističkih stavova ili katoličanstva, jer je davao progresivna prava LGBT+ osobama i sada je prepoznat kao jedan od najprogresivnijih zakona tog tipa na svijetu. Dakle, to je treći.

Četvrto su masovne organizacije. I one su zapravo ključne za mobilizaciju ljudi od samih početaka, od 1960-ih godina. Neke od tih organizacija prethode revoluciji, poput sveučilišne federacije i sindikata. Na Kubi postoji 19 neovisnih sindikata koji se financiraju doprinosima članova. I mogla bih navesti još toga, bili bismo ovdje satima, ali mogla bih navesti mnogo primjera gdje su imali utjecaj na politiku, gdje su zapravo uspjeli zaustaviti politiku jer nisu zadovoljni utjecajem na radnike i tako dalje. Organizacije masa uključuju radnike i studente, kao što sam rekla. Zatim male poljoprivrednike, federaciju žena. Imate i savez mladih komunista, imate pionire, djecu između 7 i 14 godina. I nevjerojatno je da oni imaju mjesto za stolom u svim raspravama o nacionalnoj politici. A tu su još i srednjoškolci.

Peti mehanizam demokracije, po mom mišljenju, jest demokratski pristup resursima i mogućnostima. Dakle, to je činjenica da Kuba ima besplatan univerzalni pristup zdravstvenoj skrbi i obrazovanju na bilo kojoj razini. Možete imati sedamdeset godina i odlučiti da želite studirati biokemiju i možete besplatno ići na sveučilište, to je zajamčeno ustavom. Ali, drugi način gledanja na ovo je u smislu životnog standarda. Nedavna studija Jasona Hickela, socijalnog antropologa, koji se mnogo bavi istraživanjima o okolišu, analizira kubanski sustav raspodjele hrane koji rezultira niskom stopom pothranjenosti te niskom stopom smrtnosti od pothranjenosti. Kad se to uspoređi s drugim zemljama diljem svijeta u određenom razdoblju, mislim da je to bilo od 1990. do 2015. godine, onda se pokazuje da je oko 16 milijuna ljudi umrlo diljem svijeta jer nisu imali kubanski sustav raspodjele hrane. Dakle, ovo je element demokracije koji je isključen iz rasprava o demokraciji u neoliberalnim zemljama, u kapitalističkim zemljama, gdje se sve vrti oko liberalne ekonomije. To je vrsta politike koja ide uz liberalnu ekonomiju. Imate prava, imate slobode činiti ovo i ono, ali nema diskusije od tome da zaista imate resurse, materijalne uvjete za ispunjavanje tih sloboda.

Grdešić:

Ukratko ste spomenuli „posebno razdoblje.” Dakle, to je razdoblje nakon raspada Sovjetskog Saveza kada se Kuba našla u vrlo teškoj situaciji. Kako je Kuba preživjela to razdoblje?

Yaffe:

Pa, to je podnaslov moje knjige: Kako je revolucionarni narod preživio u postsovjetskom svijetu? I jedno poglavlje, ključno poglavlje knjige, govori o „posebno razdoblju.” Dakle, zašto je Kuba bila toliko ranjiva? Kuba je bila posebno ranjiva na raspad Sovjetskog bloka. Imala je više državnog vlasništva od drugih zemalja u socijalističkom bloku. Bila je izuzetno ovisna uglavnom o Sovjetskom Savezu, ali i o drugim zemljama socijalističkog bloka za trgovinu i ulaganja. To se raspalo. Pad ulaganja i trgovine je iznosio 87 posto. I tako se sada, u tom novom kontekstu, Kubanci moraju ponovno uključiti u međunarodno kapitalističko tržište kojim dominiraju Sjedinjene Države, koje su otvoreno obznanile svoju namjeru da unište kubansku revoluciju i vrate zemlju u kapitalizam i u polukolonijalni položaj. Dakle, priča o tome kako je Kuba preživjela je zaista prilično izvanredna i zaslužuje pažnju.

Možemo pogledati poduzete ekonomske mjere. Ponovno uključivanje u međunarodno gospodarstvo dogodilo se na temelju izvoza usluga, prvo turizma, a zatim izvoza profesionalnih usluga, koje su uglavnom medicinske usluge. A onda možete pogledati način na koji je država u osnovi donijela odluku da neće slijediti domino efekt i prijeći na kapitalizam, te shvatila da je za očuvanje socijalizma potrebna predanost stanovništva. U tim okolnostima oni nisu mogli biti prisiljeni prihvatiti socijalizam. Morali ste koristiti politiku i ideologiju kako biste uvjerali stanovništvo, ali ste također morali ublažiti najgore elemente nestašice i patnje. Vlada je, čak i dok se gospodarstvo smanjivalo, zapravo povećala društvena ulaganja u prehranu ljudi i održavanje zaposlenosti. Ponekad nisu imali produktivnog posla jer se industrija urušila. Ali, funkcija zaposlenja na Kubi je više od onoga što proizvode, zar ne? To je politički forum, to je mjesto gdje ljudi idu i jedu, imaju besplatne ručkove ili besplatan doručak i tako dalje. Organiziraju se, imaju društvena događanja zajedno, pa su ljude zadržali na poslu.

U svojoj knjizi imam grafikon koji je prilično izvanredan. Ne mislim da biste ovo vidjeli bilo gdje drugdje na svijetu. Ima dvije linije. Jedna linija je BDP, koji apsolutno pada od 1990. godine. Već pada prije raspada sovjetskog bloka jer je Sovjetski Savez prestao opskrbljivati Kubu robom, umjesto unaprijed dogovorenih preferencijalnih cijena je prešao na tržišne cijene. Dakle, urušava se. Ali istovremeno, linija zaposlenosti raste. U bilo kojoj kapitalističkoj zemlji, ako imate recesiju, nezaposlenost raste. A na Kubi se, zapravo, dogodilo suprotno.

Dakle, štitali su ljude zapošljavanjem, ali podjednako i mjerama koje su dolazile odozdo prema gore. Činjenica da su ljudi vidjeli prazne parcele zemlje i počeli sijati voće i povrće, koje je bilo za njih i njihove susjede, a zatim se uključilo i susjedstvo. I to je potaknulo urbani poljoprivredni pokret, koji je doista krenuo nacionalno. Vlada je to vidjela, cijenila i pomogla je da se taj pokret proširi. Organizirali su stare poljoprivrednike, stare *campesinos*, kako kažu, seljake na Kubi, koji su imali iskustva od prije nekoliko desetljeća, da idu u zadruge i među male privatne poljoprivrednike te da ih nauče kako koristiti volove umjesto traktora, jer su traktori bili ostavljeni da hrđaju. Imali su previše traktora. Nije bilo goriva, nije bilo kemijskih gnojiva, pa su morali naučiti koristiti organske tehnike i sve ostalo. To je nevjerojatna priča o društvu koje pronalazi kolektivna rješenja za svakodnevne probleme.

Autostopiranje je još jedan primjer. Uvedeno je pravilo da svatko tko je imao državno vozilo – dakle, država je ljudima dala automobil ili su postojali državni kamioni – kada se pojavi *amarillo*, a to je osoba koja stoji uz cestu u žutoj uniformi s pločom za pisanje, svatko mora stati i reći kamo ide. Osoba s pločom je znala gdje su autostoperi, koja su im odredišta, i rekla bi: „Dobro, oni od vas koji idu u Pinar del Rio, sjednite u ovaj auto, sjednite u ovaj kombi.” Ja sam bila na Kubi 1995. godine i putovala sam gore-dolje po zemlji autostopirajući zahvaljujući ovom sustavu. Nastavlja se čak i danas, kada na Kubi imaju novu krizu s gorivom. To je izravna posljedica veoma pooštrenih i vrlo kaznenih sankcija Trumpove administracije. Prijete tankerima koji prevoze naftu na Kubu. Kaznit će ih, zatim prijete njihovim osiguravajućim društvima, osiguravajućim društvima osiguravajućih društava, i to se tako nastavlja u nedogled. Ali ljudi se još uvijek kreću po Kubi autostopirajući i ljudi se zaustavljaju, i pomažu jedni drugima, ljudima koje ne poznaju, jer je to dio svijesti koju imaju iz tog razdoblja.

Grdešić:

Razgovor o ekonomskom sustavu i ekonomskoj politici vraća nas na vašu prvu knjigu, koja govori o Che Guevari i njegovom doprinosu ekonomskim diskusijama, kako na Kubi tako i šire. Mislim da bi se ljudi iznenadili kada bi čuli da je Che Guevara bio intelektualac koji je čitao toliko različitih stvari i podučavao te stvari svojim drugovima na Kubi. Dakle, što biste rekli da su glavne točke kada je riječ o njegovom pogledu na vođenje ekonomskog sistema?

Yaffe:

To je tema mog doktorata i moje prve knjige, ali pokušat ću to sažeti u nekoliko riječi. Kada sam radila na svom doktoratu, rekla bih drugima: „Pišem doktorsku disertaciju o ekonomskim idejama Che Guevare.” I većina ljudi bi rekla: „Nisam znao da ih je imao” (smijeh). Zapravo je proučavao marksizam i imao je vrlo kritičke stavove. Stoga sam sklona okarakterizirati njegov utjecaj iz tri različita kuta. Dakle, prvo što je učinio jest da je čitao Marxa, ali ne samo *Kapital*. I postoje fascinantne priče o razmjeni u zemljama socijalističkog bloka. Nakon kubanske revolucije, Sovjetski Savez je poslao jednog profesora da predaje marksizam najvišem rukovodstvu kubanske vlade. Che Guevara ga je zamolio da dođe u Ministarstvo industrije dok je bio ministar od veljače 1961. godine. I držali su nastavu u Ministarstvu industrije. Nastava bi započela u devet sati navečer, nakon završetka radnog dana i često je trajala do četiri ujutro. Očito je ovaj profesor bio u sukobu s Cheom. Čupao je kosu jer je Che Guevara bio tako strog i kritičan prema svemu što je rečeno. Čitao bi *Kapital* i rekao: „Pogledajte ulogu zakona vrijednosti. Sovjetski priručnik za političku ekonomiju kaže da za razvoj socijalizma moramo koristiti zakon vrijednosti. To je proturječje.” Te su diskusije opisivane kao boksački mečevi. To zapravo pokazuje njegovu duboku analizu. I nije želio samo prihvatiti ono što je netko rekao. Htio bi to dublje istražiti. Dakle, prvi utjecaj je bio marksizam.

Drugi izvor informacija ili utjecaja bila je rasprava koja se u to vrijeme odvijala u zemljama socijalističkog bloka. U tom trenutku postoji značajna ekonomska stagnacija i pad produktivnosti. A odgovor u većini socijalističkih zemalja bio je taj da se naprave ustupci tržištu. Tako je to Che Guevara vidio. Dakle, umjesto da se dođe do srži problema i kaže zašto se sve to događa, zašto je proizvodnja ili produktivnost rada niska, zašto nema pravih poticaja, zašto su radnici odsutni i tako dalje, umjesto da se pokušavaju nositi s time u okviru socijalizma, uvijek bi se otvaralo više pro-

stora za tržišne mehanizme. Bio je svjestan toga. Na primjer, mislim da ga je 1962. godine netko pitao: „Znate li za raspravu na posljednjem kongresu Komunističke partije Poljske? Znate li za novi sustav?” On bi odgovorio: „Oh, znam taj novi sustav. Znam ga iz Argentine, zove se kapitalizam” (smijeh). Postojao je jezični problem i očito je bio ograničen što se tiče jezika. Čitao je na francuskom. Nisam sigurna za engleski, ali svakako španjolski. Bio je svjestan tih rasprava.

Treći utjecaj koji je zaista zanimljiv i iznenađuje ljude jest taj što je bio vrlo upućen i zainteresiran za neke kapitalističke tehnologije i administrativne postupke koje je vidio na Kubi. Kad su neke tvrtke u vlasništvu SAD-a nacionalizirane na Kubi, Che Guevara je u tom trenutku bio šef odjela za industrijalizaciju. On je osobno dobio sve dokumente od tih američkih tvrtki, proučio ih i upoznao se s njima. I primijetio je da koriste neku vrstu centraliziranog proračunskog sustava. Tako, na primjer, kad bi njujorško sjedište moralo slati materijale podružnici na Kubi, ne bi naplaćivali naknadu jer je to jedna tvrtka. Pogledao je to i rekao: „Pa, ako to ima smisla u kapitalizmu, onda u socijalizmu ima još i više smisla.”

Zbog tih ideja, kao i praktičnog iskustva upravljanja industrijom u tom kontekstu, kada se sve nacionalizira preko noći, održavali su sastanke po cijelu noć. I u jednom trenutku je objavljeno da je 200 američkih tvrtki nacionalizirano. A to je značilo da su sljedećeg jutra morali pronaći 200 administratora koji će upravljati tim tvrtkama. To su morali biti ljudi s osnovnim ekonomskim ili upravljačkim iskustvom, ljudi koji su bili odani revoluciji. I bilo je stvarno teško. I zato u svojoj knjizi opisujem kako su, kad su nacionalizirali čitav niz šećerana, tamo smjestili skupinu tinejžera, pokupivši ih iz internata u kojem su intenzivno trenirali i rekli su im da moraju privremeno preuzeti upravljanje. U prvim godinama revolucije milijun ljudi je napustilo Kubu. To je bila buržoazija, to su bili ljudi koji su vladali, profesionalci, bogati. Oni su napustili Kubu tako da su Kubanci pokušavali preuzeti vlast u državi, demontirati stari aparat, stvoriti novi aparat, a prosječna razina pismenosti je bila zastrašujuća. Pa se odmah počelo ulagati u obrazovanje.

Che Guevara je razvio takozvani „proračunsko-financijski sustav” koji je pozajmio učinkovitost američkih kapitalističkih sustava, ali u okviru socijalističkog sustava i marksističke teorije. I to je bio jedinstveni sustav za prijelaz na socijalizam. Bio je to jedinstven sustav za socijalističke zemlje. A Fidel Castro mu je dao slobodu, institucionalnu i ideološku slobodu za razvoj tog sustava. U međuvremenu, u drugim su industrijama uglavnom prilagodili sovjetski sustav upravljanja i planiranja. Dakle, bilo je vrlo zanimljivo. To je stvorilo institucionalne uvjete za takozvanu „veliku raspravu.” Velika rasprava vodila se na Kubi između 1963. i 1965. godine. Bila je to rasprava o tome koji je sustav ekonomskog upravljanja bio najprikladniji za uvjete kubanske tranzicije u socijalizam, a zatim u komunizam. Usredotočio se na različite elemente. Postojale su razlike u smislu poticaja i svijesti, razlike u ulozi banaka i financija, trebaju li postojati krediti i kamate, organizacijske razlike u tome kako potaknuti radnike i tvrtke da proizvode više. Koristite li materijalne poticaje, administrativne mehanizme? Che Guevara nije samo imao neke ekonomske ideje, već je bio u vrlo rijetkoj situaciji da ih je mogao pretočiti u politiku kako bi svoje ideje nekako testirao u praksi. I to je bilo ono što je bilo najzujbudljivije.

Grdešić:

Hvala. Kuba se kretala naprijed-natrag u smislu više tržišta, manje tržišta, više planiranja, manje planiranja. Tijekom godina je to njihalo osciliralo. Kako biste rekli da stvari sada stoje i što bi Che rekao na to?

Yaffe:

Prije svega, mora se reći da smjer kretanja ovog njihala na Kubi nije određen samo unutarnjim uvjetima. Zapravo, to je u većoj mjeri određeno međunarodnim uvjetima. I općenito, čak i oni ljudi koji vjeruju – govorim o kubanskim ekonomistima i analitičarima – koji vjeruju da je Che bio idealist, još uvijek povezuju njegove prijedloge s vitalnošću socijalizma. Oni jednostavno misle da je Kuba previše nerazvijena da bi se oslanjala na administrativne poluge, a ne na financijske. Trenutno se Kuba odmaknula od Guevarinih ideja. Ali zapravo, međunarodni uvjeti teško da mogu biti gori. Kuba je izgubila bratske odnose s raspuštenim sovjetskim blokom. Izolirana je. Zanimljivo je da kada čitate svu tu literaturu o kubanologiji, oni kažu da Kuba opstaje samo zbog Sovjetskog Saveza. A revolucionarna kubanska država je postojala dulje vremena nakon raspada Sovjetskog Saveza nego prije. Kada sam ja pisala svoju knjigu, to razdoblje nakon pada Sovjetskog Saveza je bilo dulje od razdoblja prije.

Kuba ima saveznike poput Venezuele. Bilo je mnogo međunarodne suradnje i pomoći, postojala je obostrano korisna razmjena. Na primjer, nafta za liječnike i tako dalje. Ali Venezuela je također meta strašnih sankcija i napada. Za vrijeme prve Trumpove administracije se govorilo da treba napasti Venezuelu, napasti Nikaragvu pa će onda i Kuba pasti. Tijekom svoje prve administracije, Trump je uveo 243 nove akcije, nove sankcije protiv Kube, uključujući i tijekom pandemije. Dakle, kada su UN i druge organizacije pozivale na ukidanje sankcija koje utječu na sposobnost zemlje da se bori protiv ove pandemije, te da spasi živote, SAD su uvele dodatne sankcije koje su izravno utjecale na sposobnost Kube da spasi živote. I to je bio jedan od prvih puta kada je postalo stvarno jasno da je američka blokada genocidna i da ubija ljude na Kubi. Jer ljudi su mi često govorili: „Da, postoji blokada, ali ne može biti tako ozbiljna, jer gdje je smrtnost?” Ako pogledate britanske i američke sankcije Iraku 1990ih, tada je UN rekao da 150 djece umire svaki dan zbog tih sankcija. I pogledate Kubu i tamo toga nema. Ali to je zato što je Kuba socijalistička država i koristila je svoje resurse kako bi zaštitila stanovništvo.

To je bila prva Trumpova administracija. Zatim je došao Biden i rekao da će poništiti mjere. Bio je potpredsjednik pod Obamom koji je obnovio diplomatske odnose i započeo zblizavanje, ali Biden nije učinio ništa. Očito mu je rečeno, njegovi savjetnici su mu rekli da je Kuba blizu kolapsa. Jer to je bila posljedica COVID-a koji je teško pogodio Kubu. Izgubili su prihode od turizma. Zatim, 2021. godine su imali prvi nasilni prosvjed. Bila sam na Kubi kad se to dogodilo. To je bio šok za Kubu, ali zapravo je to bila minimalna iskra u usporedbi s drugim zemljama na svijetu. A sada se Trump vratio i nastavlja s tom strategijom maksimalnog pritiska. Ne želi samo vršiti pritisak na Kubu. Oni žele postići kolaps kubanske vlade pod svaku cijenu, stvarno ih nije briga za ljudske žrtve. Svaki razgovor o podršci kubanskom narodu – „želimo da budu slobodni” – je apsolutna glupost. Situacija na Kubi, pogotovo s električnom energijom, jednako je loša kao i tijekom posebnog razdoblja.

Ovog ljeta sam bila na Kubi. U Havani je loše. Postoje dugotrajni prekidi struje. Ali izvan Havane, ponegdje se struja isporučuje sat i pol dnevno. Na nekim se mjestima električna energija uključi na četiri sata, pa se isključi na četiri. Ili se isključi na osam, pa uključi na četiri. Ako ljudi čuju da se struja uključuje u tri ujutro, moraju ustati u tri ujutro, oprati rublje, kuhati, napuniti telefone, napuniti sve. Kuba je u stvarno teškom položaju. I mnoge od tih mjera imaju za cilj utjecati na vladu. I to je bila svjesna politika.

Kubanska vlada ne može obavljati transakcije u međunarodnom bankarskom sustavu. No, neke od sankcija bile su usmjerene na pomoć privatnom poduzetništvu. To ih je prisililo da djeluju u tom pravcu. Kubancima su potrebna financijska sredstva, moglo bi se reći kapital, potreban im je novac za ulaganja kako bi obnovili svoju infrastrukturu, uložili u sustav socijalne sigurnosti. Gdje mogu dobiti novac? Oni su isključeni iz svih međunarodnih financijskih institucija zbog blokade, ne mogu dobiti novac od razvojnih banaka, ne mogu dobiti kredite. Čak i tijekom epidemije COVID-a, razlika između Kube i ostatka svijeta bila je u tome što nisu imali pristup hitnim fondovima ili kreditorima krajnje nužde. Jedini raspoloživi mehanizmi za dobivanje financijskih sredstava su doznake i izravna strana ulaganja. Izravni strani ulagači su progonjeni, SAD im prijeti novčanim kaznama, pa je priljev izravnih stranih ulaganja na Kubu znatno smanjen. Uz to, sad su uvedena ograničenja na doznake. Zamisao jest ta da se ljudima omogući samozapošljavanje i da se otvore mala privatna poduzeća što također potiče ljude da šalju doznake na Kubu. Dakle, barem privlačite financijska sredstva. Država ih tada može zgrabiti i koristiti na međunarodnom tržištu kada robu moraju kupiti unaprijed gotovinom, obavljajući transakcije diskretno. Blokada je sada toliko jaka da ako vam ja, kao britanska državljanka s britanskim bankovnim računom, pokušam poslati prijenos od jedne funte u Europskoj uniji i dodam riječ „Kuba” u opis transfera, čak i ako taj transfer nije prebačen u dolare, čak i ako ne ide na Kubu, ta će transakcija biti blokirana.

Tada se pitate: kako Kuba uspije bilo što dopremiti u zemlju? Kako uopće uspijevaju izvoziti bilo što? Budući da je 90 posto međunarodnih transakcija, više ili manje, u američkim dolarima. Američki dolar je međunarodna valuta, ali SAD također imaju moć odlučiti tko može, a tko ne može koristiti njihovu valutu. Dakle, situacija na Kubi je užasna i prisiljeni su na dodatne ustupke tržištu. I to je ono što vidimo. Ali svejedno bih rekla da su zadržali temelje socijalističkog sustava. Ekonomski, oni još uvijek imaju planiranje, još uvijek imaju državnu kontrolu nad imovinom, a većina ljudi na Kubi radi u javnom sektoru i još uvijek imaju ono što nazivaju trijumfima revolucije, dakle zdravstvo, obrazovanje, besplatna opskrba koju pruža država.

Grdešić:

Dopustite mi da završim naš razgovor pitanjem o tome kako je to istraživati na Kubi. Pa, kakav je osjećaj da istraživačica poput vas ode na Kubu? Kako je to raditi s kubanskim intelektualcima, profesorima, u kubanskim arhivima? I kako ste započeli? Kako ste se zainteresirali?

Yaffe:

Zapravo, došla sam živjeti na Kubu kad sam imala 18 godina. Upravo sam položila pripreme ispita za sveučilište, a moja sestra je posjetila Kubu kao dio brigade solidarnosti i bila je fascinirana. Otišla je 1994. godine. To je bila najgora godina posebnog razdoblja, pa je gospodarstvo naglo palo. Pa ipak, bilo je to veoma živo, dinamično društvo. Nekako su uzeli sve što smo znali o kapitalističkoj i imperijalističkoj Britaniji i preokrenuli na glavu. Rekla je: „Slušaj, zašto ne bismo otišli živjeti godinu dana na Kubi?” Tako smo i učinili. I ljudi često postavljaju ovo pitanje o istraživanju, kao da postoji pretpostavka da je teško otići na Kubu i istraživati jer sam sa Zapada. Možda je bilo teže u prijašnjim desetljećima, ali nikad nisam imala problema. Sada govorim španjolski s kubanskim naglaskom, što pomaže. I mogu im reći da sam u to vrijeme živjela na Kubi, ali nikada nisam imala nikakvih problema kod istraživanja.

Dok sam pripremala doktorat o Che Guevari i njegovom radu na Kubi, obavila sam oko osamdeset intervjua s više od pedeset ljudi koji su radili s Cheom. Mnogi od njih nikada prije nisu bili intervjuirani. Većina ih je u međuvremenu umrla, jer je to bilo prije dvadeset godina, a već su bili prilično stari, u sedamdesetim i osamdesetim godinama. Ja bih se samo pojavila sa svojim diktafonom. Nije bilo postupka provjere, nije mi trebalo dopuštenje, moji transkripti nisu pregledani i tako je i danas. Također, istina je da neki ljudi dolaze na Kubu s posebnim namjerama pa traže pristup zatvorima ili arhivima Komunističke partije te imaju namjeru da pišu na neprijateljski način o Kubi.

Mislim da su neki moji radovi kritični prema određenim aspektima. I mislim da Kubanci to zapravo cijene jer mogu razgovarati s njima. Mislim da postoji pogrešna predodžba da ne možete kritizirati, ali zapravo bih savjetovala svima koji ovo slušaju da pročitaju neke govore Fidela i Raula Castra. I ne biste mogli biti kritičniji od njih prema vlastitom revolucionarnom društvu. Savjetovala bih svima koji žele putovati na Kubu da to učine. Mislim da Kubanci imaju povjerenja, imaju politiku otvorenih vrata. Prepreke s kojima ćete se susresti tijekom istraživanja odnose se na materijale i opremu. Jednom sam bila u Centru za proučavanje Che Guevare. Dali su mi transkripte svojih internih sastanaka u Ministarstvu industrije, koji su se održavali svaka dva mjeseca. Ogroman dokument. Imali su samo jedan primjerak i pustili su me da ga uzmem. Rekla sam im da sam tamo samo četiri mjeseca, nemam vremena čitati samo taj dokument. Molim vas, pustite me da ga kopiram. I vjerovali su mi da ću to učiniti. I našla sam fotokopirni uređaj, ali bez papira. A onda sam pronašla papir, ali bez tinte. Dakle, najvjerojatnije su najveće prepreke povezane s materijalnim uvjetima na Kubi. Ali sada imam doktorske studente, imali su fantastična iskustva u svojim istraživanjima na Kubi, pa ako netko razmišlja o tome, samo naprijed.

Grdešić:

Profesorice Jaffe, puno vam hvala.

Yaffe:

Hvala vama što ste me pozvali na intervju.